1876 - підписано Емський указ

Источник: https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/traven/30/1876-emskyy-ukaz
Сохранено в архиве decolonial.ist: 29.08.2026 · файлов в оригинале: 1
Тот же файл в листе: стр. 154 — Эмский указ

1876, 30 травня російський імператор Олександр II у німецькому курортному містечку Емс підписав Емський акт – таємне розпорядження про повну заборону українського письменства.

Цей документ став одним із багатьох елементів послідовної політики Російської імперії від часів Петра I, спрямованої на заборону українського друкованого слова, вилучення з церков книг староукраїнською мовою та заміну їх московськими виданнями, заборону викладання українською мовою, вилучення українських букварів, заборону вільних українських друкарень та запровадження цензури.

Емський акт став доповненням до розпорядження міністра внутрішніх справ Російської імперії Петра Валуєва 1863 року («Валуєвський циркуляр»), яким заборонялося друкування українською мовою наукових, навчальних та релігійних книг, тобто будь-якої літератури, окрім творів «красного письменства». Емський акт значно розширив спектр обмежень: заборонявся друк художніх творів (навіть текстів для нот), написаних чи перекладених українською мовою, до Російської імперії не дозволялося завозити надруковані за кордоном українські книги, заборонялося ставити українські вистави, проводити концерти українських пісень та публічне читання текстів, оскільки усе це вважалося «небезпечною для держави діяльністю».

Автор документа – Михайло Юзефович, помічник куратора Київського навчального округу. Він підготував меморандум на ім'я імператора, де звинуватив діячів українського руху в тому, що вони прагнуть «вільної України у формі республіки з гетьманом на чолі».

Юзефович ініціював закриття газети «Киевский телеграф», звільнення професорів-українців із Київського університету. Міністерству народної освіти доручалося наказати директорам початкових училищ пильно стежити, щоби навчання не провадилося українською мовою, вичистити бібліотеки училищ від українських книг. Серед обов'язкових заходів була перевірка викладацького складу по Харківському, Київському та Одеському навчальних округах на предмет українофільських настроїв. І взагалі, сказано в документі, варто зробити загальним правилом розподіл викладачів-українців по навчальних закладах Санкт-Петербурзького, Казанського та Оренбурзького округів, а в українські губернії призначати викладачами «великоросів».

Окремим пунктом Емського акту 1876 року передбачалося закриття Південно-Західного відділення Російського географічного товариства в Києві (налічувало 190 осіб) з метою позбутися «сумнівних у своєму чисто-російському спрямуванні» членів товариства. Адже науковці за короткий час провели низку етнографічних експедицій від Лемківщини до Кубані, видали кілька томів своїх праць, у яких показали, що українці живуть на великій території, мають свою культуру та говорять одною мовою.

III відділу Імператорської канцелярії доручалося негайно вислати під негласний нагляд із забороною в'їзду до українських губерній та столиць активних діячів Південно-Західного

відділення Російського географічного товариства, членів українського товариства «Стара громада» Михайла Драгоманова та Павла Чубинського. Останній у 1862 році вже заарештовувався за звинуваченням у приналежності до антиімперського таємного товариства, саме цього року Чубинський написав першу редакцію вірша «Ще не вмерла Україна», який пізніше став національним гімном. Михайла Драгоманова звільнено з посади доцента Київського університету. Він емігрував до Швейцарії, де на кошти «Старої громади» створив українське видавництво, яке друкувало український громадсько-політичний, літературний та науковий збірник «Громада» та часопис із такою ж назвою. Позацензурні видання таємно пересилали в Російську імперію.

Емський акт так і не був скасований, хоча де-факто втратив юридичну силу в ході революції 1905–1907 років, після маніфесту царя Миколи II у жовтні 1905 року, яким проголошувались політичні свободи, зокрема, свобода слова.